

John Stuart Mill o wolności, 1859 r.

To jest więc właściwą dziedziną ludzkiej wolności. Obejmuje ona, po pierwsze, wewnętrzną sferę świadomości: żądanie wolności sumienia w najszerszym znaczeniu tego słowa; wolności myśli i uczucia; absolutnej swobody opinii i osądu we wszystkich przedmiotach praktycznych lub filozoficznych, naukowych, moralnych lub teologicznych. [...] Po drugie, zasada ta wymaga swobody gustów i zajęć; opracowania planu naszego życia zgodnie z naszym charakterem; działania jak nam się podoba, pod warunkiem ponoszenia konsekwencji, jakie mogą nastąpić – bez żadnej przeszkody ze strony naszych bliźnich, dopóki nasze czyny im nie szkodzą, choćby nawet uważali nasze postępowanie za głupie, przewrotne lub niesłuszne. Po trzecie, z tak pojętej swobody każdej jednostki wynika swoboda, w tych samych granicach, do zrzeszania się jednostek; swoboda łączenia się w każdym celu nieprzynoszącym szkody innym, przy czym przypuszczamy, że zrzeszające się osoby są pełnoletnie i nie są zmuszone lub zwiedzione.

Żadne społeczeństwo, w którym swobody te nie są, na ogół biorąc, szanowane, nie jest wolne, bez względu na formę jego rządu; i żadne społeczeństwo nie jest całkowicie wolne, jeśli nie są one w nim uznawane bez żadnych absolutnie zastrzeżeń.

J.S. Mill, *O wolności*, przekł. A. Kurlandzka, Warszawa: WN PWN, 2012, s. 105–106.

Praca z tekstem

1. Korzystając z wiedzy pozaźródłowej, zbierz informacje o autorze cytowanego tekstu i jego poglądach.
2. Wyjaśnij, w jaki sposób John Stuart Mill rozumiał pojęcie ludzkiej wolności.
3. Przedstaw trzy sfery ludzkiej wolności przedstawione przez Johna Stuarta Milla.
4. Wyjaśnij, czy możliwe jest wprowadzenie w każdej formie rządów wymienionych w tekście wolności.
5. Korzystając z wiedzy pozaźródłowej, odpowiedz, czy w ojczyźnie autora funkcjonowały opisywane przez niego wolności.
6. Wyjaśnij, czy John Stuart Mill był konserwatystą czy zwolennikiem demokracji.
7. Określ, jaki stosunek miał John Stuart Mill do kwestii religii.
8. Rozstrzygnij, w których kwestiach Mill i Burke byli zgodni, a w których się różnili. Uzasadnij swoją odpowiedź. Wykorzystaj treść powyższego fragmentu, tekst *Edmund Burke o prawach jednostki* oraz wiedzę pozaźródłową.